

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.24:502.21

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ БАЗИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

DEVELOPMENT OF LEGAL BASIS IN THE FIELD OF INTERNATIONAL COOPERATION ON RENEWABLE ENERGY GENERAL TENDENCIES

Бенедик Я.С.,

*аспірант кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено вивченню динаміки формування комплексу юридично обов'язкових норм, пов'язаних із регулюванням співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики. Відображено еволюцію політико-правових поглядів країн на проблеми глобальної зміни клімату, енергетичної безпеки, що обумовило набуття відновлюваною енергетикою значення ключового елементу сталого розвитку. Окреслені тенденції подальшого співробітництва держав у вказаній сфері.

Ключові слова: міжнародне співробітництво у сфері відновлюваної енергетики, режим охорони навколишнього середовища, сталий розвиток, міжнародно-правове регулювання питань відновлюваної енергетики, норми міжнародного права щодо відновлюваних джерел енергії.

Статья посвящена изучению динамики формирования комплекса юридически обязательных норм, связанных с регулированием международного сотрудничества в сфере возобновляемой энергетики. Отображена эволюция политико-правовых взглядов государств на проблемы глобального изменения климата, энергетической безопасности, что обусловило признание возобновляемой энергетикой значения ключевого элемента устойчивого развития. Очерчены тенденции дальнейшего сотрудничества государств в указанной сфере.

Ключевые слова: международное сотрудничество в сфере возобновляемой энергетики, режим охраны окружающей среды, устойчивое развитие, международно-правовое регулирование вопросов возобновляемой энергетики, нормы международного права относительно возобновляемых источников энергии.

The article deals with the aspects of legally binding rules formation related to the regulation of international cooperation in the field of renewable energy. Displayed the evolution of political and legal views on the problem of global climate change, energy security that caused the recognition of renewable energy as the key element of sustainable development. Outlined tendencies of further intergovernmental cooperation in this area.

Key words: international cooperation in the field of renewable energy, regime of environmental protection, sustainable development, international legal regulation of renewable energy, international law on renewable energy sources.

Постановка проблеми. У ХХ столітті людство зіштовхнулося з низкою проблем, вирішити які зусиллями однією держави неможливо. Поступове скорочення викопних енергетичних ресурсів, кліматичні зміни як наслідок викидів парникових газів в атмосферу, відсутність доступу до централізованих систем енергопостачання в більше ніж 2 мільярдів людей у світі обумовлюють необхідність прискороного переходу до екологічно чистої відновлюваної енергетики. Такий процес вимагає посиленої співпраці держав, їх взаємної довіри й відповідальності, що має підкріплюватися відповідними інструментами міжнародного права, яке за допомогою м'яких та обов'язкових норм може здійснити вирішальний вплив на формування, розвиток і дієвість таких відносин.

Стан дослідження. Наукові дослідження у сфері міждержавного співробітництва щодо відновлюваних джерел енергії здійснюються в усьому світі. Серед найбільш відомих учених потрібно назвати Р. Оттінгера, Т. Вальде, Р. Зедаліса, С. Брюса,

А. Бредбрука. Серед вітчизняних науковців, чії дослідження прямо або опосередковано пов'язані зі вказаною тематикою, необхідно виділити С.Д. Білоцького та А.О. Кориневича, серед російських – П.Г. Ляхно та Р.А. Курбанова. Праці цих дослідників послуговували фундаментальною базою для вивчення вказаної теми. Однак, незважаючи на значну увагу до окреслених питань, окремі аспекти проблеми не стали предметом глибокого дослідження.

Метою статті є вивчення стану сучасного міжнародного права, зокрема сукупності юридично обов'язкових – здебільшого договірних – норм у сфері сталої енергетики, динаміки їх формування; здійснення аналізу процесу інтеграції відносин відновлюваної енергетики в міжнародне право охорони навколишнього середовища з огляду на концепцію сталого розвитку; визначення подальших напрямів міжнародного співробітництва в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Сукупність вироблених міжнародним співтовариством юридично обов'язкових норм, які звертаються до сталої енерге-

тики, безпосередньо пов'язана з регулюванням міждержавного режиму захисту навколишнього середовища. Такі норми частіше опосередковано пов'язані з відновлюваними джерелами енергії. Однак деякі безпосередньо звертаються до них, зокрема щодо питань обмеження використання викопних енергосилових, наслідків первинного енерговиробництва в межах кожної окремої держави з огляду на відновлювану енергію як інструмент, здатний у перспективі дати відсіч викликам, обумовленим наслідками антропогенних змін клімату. Обов'язкові норми акумульовані здебільшого в таких міжнародних договорах, як Конвенція ООН із морського права (1982 р.), Рамкова конвенція ООН про зміни клімату (1992 р.), Кіотський протокол (1997 р.), Договір до Енергетичної хартії (1994 р.).

Прийнята в 1982 р. Конвенція ООН із морського права, яка в науковій літературі й публіцистиці отримала статус «Конституції морів» [1, с. 6], містить деякі відсилання до відновлюваних джерел енергії, незважаючи на те, що концепція сталого розвитку на той час лише перебувала в процесі формування, а така нині беззаперечна її складова, як стала енергетика задля інтересів майбутніх поколінь, навіть не обговорювалася. Так, Конвенція ООН із морського права закріплює за прибережною державою у виключній економічній зоні суверенні права щодо розвідки, розробки, збереження й управління природними ресурсами, здійснення інших видів діяльності щодо економічної розвідки та розробки зазначеної зони, серед яких виробництво енергії шляхом використання води, течій і вітру (п. 1 «а» ст. 56), за допомогою створення й експлуатації штучних островів, установок і споруд (п. 1 «b(i)» ст. 56), які демонтуються після припинення тієї чи іншої діяльності (п. 3 ст. 60), належним чином враховуючи права й обов'язки інших держав (п. 2 ст. 56) [2].

Швидше за все, така згадка обумовлена достатнім для цього рівнем технологічного розвитку держав, які були готовими апелювати до будь-яких можливих опцій здійснення своїх прав на територіях, що могли підпадати, відповідно до Конвенції ООН із морського права, під їх юрисдикцію. Крім того, такі відсилання до чистих технологій підкріплювалися серією інцидентів, що трапилися в 1960-ті рр. з нафтоналивними танкерами, найбільш значною з яких є аварія танкера «Торі Каньйон» у 1967 р., що сталася поблизу південно-східного узбережжя Британії та призвела до масштабного забруднення нафтою всього морського простору поблизу берегів Західної Європи. Ці та інші події не лише сприяли прийняттю низки конвенцій щодо різних пов'язаних із підвищенням ризиком видів діяльності [3, с. 122], а й обумовили той факт, що «екологічна риторика стала претендувати на одну із центральних ролей у процесі розвитку міжнародного морського законодавства» [1, с. 19].

Після цього раніше неодноразово згадуване в численних актах твердження про те, що кліматичні зміни є спільною турботою людства, відобразило вже не лише заклопотаність, а й безпосередню ін-

тенцію держав розробити міжнародну угоду, спрямовану на боротьбу з глобальними змінами клімату та їх наслідками. У 1992 р. цей намір було реалізовано шляхом прийняття на «Саміті Землі» в Ріо-де-Жанейро Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, а також Декларації з навколишнього середовища та розвитку.

Перш ніж перейти до аналізу Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, необхідно звернути увагу на деякі важливі положення, які акумулювала в собі Ріо-де-Жанейрська Декларація з навколишнього середовища та розвитку. Так, вона складається з 27 юридично необов'язкових принципів, які конкретизують концепцію сталого розвитку. Зокрема, положення принципу 2 містить правило, відповідно до якого «держави мають суверенне право розробляти власні ресурси відповідно до своєї політики у сфері навколишнього середовища й розвитку та несуть відповідальність за забезпечення того, щоб така діяльність у межах їх юрисдикції та контролю не заподіявала шкоди навколишньому середовищу інших держав чи районів за межами дії національної юрисдикції» [4]. Це майже повністю відповідає змісту принципу 21, закріпленого ще в 1972 р. в Стокгольмській декларації з навколишнього середовища [5]. Ці положення є відображенням звичаєвої норми, яка сформувалася в міжнародному праві та звучить так: «sic utere tuo ut alienum non laedas» («використовуй своє так, щоб не завдати шкоди іншому»). Визначальним для формування цієї норми стало арбітражне рішення в справі щодо плавильного заводу в Трейлі, відповідно до якого «жодна держава не має права використовувати або дозволяти використовувати свою територію з метою спричинення шкоди шляхом викиду газів безпосередньо на території або шляхом їх перенесення на територію іншої держави» [6, с. 1965–1966]. У подальшому Міжнародний Суд ООН у своєму консультативному висновку «Щодо правомірності загрози або застосування ядерної зброї» 1996 р. визнав, що навколишнє середовище знаходиться під щоденною загрозою, використання ядерної зброї може спричинити ядерну катастрофу. При цьому навколишнє середовище розглядається не як деяка абстракція, а як середовище існування, яке визначає якість та безпосередньо впливає на здоров'я людини, у тому числі й інтереси прийдешніх поколінь. Також Міжнародний суд ООН наголосив, що на держави покладаються широкі зобов'язання щодо недопущення свідомого використання власної території для дій, які порушують права інших держав [7, с. 240–242]. Загалом варто зазначити, що вказане правило, як і принцип, що сформувався на його основі, виявляє баланс між свободою держави безперешкодно реалізовувати власні суверенні права, включаючи постійний суверенітет над природними ресурсами, і необхідністю здійснення контролю щодо транскордонного забруднення навколишнього середовища; це так звана «відповідальна реалізація державного суверенітету». Можна припустити, що під такою шкодою також розуміється забруднення атмосфери викидами парникових газів. Це твердження підкріплюється положенням п. «а»

ст. 1 Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, відповідно до якого «забруднення повітря» означає «введення людиною, прямо чи опосередковано, речовин або енергії в повітряне середовище, яке спричиняє такі шкідливі наслідки, як загроза здоров'ю людей, заподіяння шкоди живим ресурсам, екосистемам і матеріальним благам, а також цінності ландшафту або перешкоджання іншим законним видам використання навколишнього середовища; визначення «забруднювачі повітря» розуміється відповідним чином» [8]. Незважаючи на те, що додаток «А» Монреальського протоколу про речовини, які руйнують озоновий шар, не містить посилання на діоксид вуглецю як речовину [9], що забруднює атмосферу, такий зв'язок прослідковується в положеннях Рамкової конвенції Ріо-де-Жанейро, про що більш детально буде йтися далі. Таке розуміння може сприяти розширенню сфери дії звичаєвої норми, зокрема щодо енергетичного контексту, і таким чином слугувати безпосереднім стимулом для подальшого впровадження низьковуглецевих альтернатив.

У преамбулі Конвенції Ріо-де-Жанейро констатується зв'язок між людською діяльністю та збільшенням концентрації парникових газів в атмосфері, що провокує підсилення природного парникового ефекту. Крім того, вказується на обумовленість кліматичних змін наслідками виробництва, використання й експорту викопних видів палива країнами, які розвиваються, та чия економіка особливо залежить від такої діяльності з огляду на заходи щодо обмеження викидів парникових газів [10].

Конвенція Ріо-де-Жанейро, ставлячи за мету «домогтися стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему»¹ (ст. 2), закріпила зобов'язання країн щодо розробки, оновлення, публікації й надання Конференції Сторін національних кадастрів антропогенних викидів (пп. «а» п. 1 ст. 4); формулювання, публікації та оновлення національних і регіональних програм щодо пом'якшення клімату (пп. «в» п. 1 ст. 4); співробітництва й сприяння розробці, застосуванню та поширенню чистих технологій (пп. «с» п. 1 ст. 4) [10].

Однак, незважаючи на виняткове значення цього документа, його роль як прямого регулятора, що забезпечував би зведення до мінімуму шкідливого впливу на атмосферу та природні процеси, вкрай обмежена [11, с. 35]. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату так і не реалізувала свого потенціалу в якості підґрунтя для «атмосферного права» на кшталт Кон-

венції з морського права 1982 р. Наділяючи держави свободою самостійно визначати засоби, які сприяли б досягненню мети конвенції, вона так і не визначила строки й завдання, які могли б мати вирішальний вплив на обмеження або хоча б оптимізацію експлуатації викопних палив. Водночас відновлювані джерела енергії в тексті договору не згадуються взагалі, натомість містяться лише абстрактні посилання щодо необхідності просування екологічно сприятливих технологій.

Ці упущення мали бути компенсовані прийнятим у 1997 р. на III Конференції сторін Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміни клімату (далі – Протокол) – єдиною на сьогодні універсальною міжнародною угодою, яка встановлює зобов'язання держав щодо реального скорочення викидів парникових газів. Протокол вводився в дію як великий і довгостроковий проект. У період 2008–2012 рр. середній рівень викидів 39 промислово розвинених країн (додаток «В» до Протоколу) мав загально знизитися до 5,2% порівняно з базовим 1990 р.²

Так, Протоколом встановлюється система численних заходів, які можуть вживатися державами відповідно до їх національних умов для досягнення поставлених цілей щодо викидів, серед яких, зокрема, передбачається необхідність проведення дослідницьких робіт, сприяння впровадженню, розробці й більш широкому використанню нових і відновлюваних видів енергії, технологій поглинання двоокису вуглецю та інших передових сучасних екологічно безпечних технологій (пп. а(іv) п. 1 ст. 2) [12]. Однак Протокол так і не забезпечив будь-якої спеціальної підтримки відновлюваній енергетиці, обмежившись лише загальними положеннями щодо виправданості просування відповідних технологій.

Також Протокол передбачає комплекс інструментів, покликаних спростити процес реалізації прийнятих державами зобов'язань, так званих механізмів гнучкості, які включають «торгівлю викидами» [13, с. 214]³, «спільне впровадження» та «механізм чистого розвитку». Так, торгівля викидами передбачає для окремих забруднювачів (як правило, держав) можливість взаємної купівлі-продажу прав на додаткові викиди. Зокрема, на протипагу існуючим переконанням, що внаслідок таких дій зниження дозволених країні викидів є лише вдаванням, доходи від продажу надлишкових квот можуть бути реінвестовані в різні екологічні проекти⁴, що дає можливість досягнути скорочень викидів у більшому обсязі, ніж було продано одиниць двоокису вуглецю, причому з вигодою для всієї економіки [14, с. 8]. Механізм спільного впровадження надає промислово розви-

¹При цьому акцентувалася увага на тому, що такі зміни мають відбутися в строки, необхідні для природної адаптації екосистем до зміни клімату, важливість чого, окрім можливої економічної шкоди, обумовленої вразливістю екологічних систем, підкріплюється позначеним у преамбулі положенням про те, що їх невід'ємними елементами є поглиначі й накопичувачі парникових газів. Подібне твердження дає можливість переконалися в особливій важливості принципу «сталості екосистем», який не лише безпосередньо стосується екологічного права, а й так само важливий для відносин енергетичних.

²Необхідно зауважити, що встановлені Протоколом квоти, згідно з додатком «В», були диференційовані для кожної окремої держави. Так, для Західноєвропейських країн було закріплено спільне зобов'язання щодо скорочення викидів на 8% порівняно з базовим роком, за винятком Ісландії, яка мала право збільшити викиди на 10%, і Норвегії (на 1%). Східноєвропейські країни разом із Латвією, Естонією та Литвою поклали на себе таке ж зобов'язання, як і їх Західноєвропейські сусіди. Водночас Хорватія повинна була скоротити викиди на 5%, а Угорщина й Польща – на 6%. Росії та Україні було надано можливість стабілізувати свої викиди на рівні 1990 р., тобто з нульовим приростом. Для Японії й Канади квота складала 6%, для США – 7%, при цьому Австралія мала можливість збільшити викиди на 8% тощо.

ним країнам можливість спільної реалізації партнерських програм із захисту навколишнього середовища. При цьому викиди, яких вдалося запобігти таким чином, можуть бути додані до національної квоти держави, яка профінансувала план. Механізм чистого розвитку спрямований на спонукання промислово розвинених країн до здійснення спільних проєктів у країнах третього світу [15, с. 204–208].

Водночас ст. 6, присвячена аспектам спільного впровадження, а також ст. 12, яка стосується механізму чистого розвитку, може надати вагомішу підтримку відновлюваним джерелам, передбачивши можливість юридичних осіб брати участь у діях, які приводять до накопичення, передачі або отримання одиниць скорочення викидів. У цьому розрізі новий режим зміни клімату, який зазнав серйозного переосмислення у зв'язку та внаслідок прийняття Рамкової конвенції ООН про зміни клімату та Кіотського протоколу до неї, може надати можливість для розвитку відновлюваних енергетичних технологій, використання яких пов'язане з відсутністю впливу на концентрацію парникових газів, може сприяти підвищенню якості питної води, збереженню ґрунтів, електрифікації сільських і віддалених зон, створенню нових робочих місць, диверсифікації енергосурсної бази, яка могла б слугувати уникненню енергопостачань, що базуються на викопному паливі, а також пов'язаних із цим економічних ризиків, забезпеченню створення децентралізованої інфраструктури та економічної гнучкості завдяки впровадженню модульних і дрібномасштабних технологій, розширенню асортименту послуг, пов'язаних із впровадженням чистих технологій, а отже, і можливостей споживчого вибору. Усе це обумовлює потенціал відновлюваної енергетики як ідеального інструменту для втілення в життя сталого розвитку [16, с. 306–307, 312–313].

Незважаючи на те, що Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміни клімату сформулював систему цілком конкретних заходів, спрямованих на запобігання радикальним змінам у навколишньому середовищі, його результати продемонстрували незначну тенденцію в просуванні світового співтовариства назустріч викликам глобального потепління.

Це твердження, як і довготривалість самого проєкту, ознаменувало запуск розробки під егідою ООН так званої пост-Кіотської угоди, спрямованої на боротьбу зі зміною клімату. Один із раундів таких переговорів відбувся в грудні 2009 р. в Копенгагені та завершився прийняттям однойменної угоди, яка фактично створила політичну платформу для майбутніх дій. В угоді визнається, що однією з найважливіших проблем нашого часу є антропогенні зміни клімату, які потрібно утримати в певних, відносно безпечних, межах [17, с. 118]. Стверджується, що для досягнення кінцевої мети Рамкової конвенції ООН про зміни клімату щодо стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який не допускає небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему, необхідним є посилення довгострокової спільної діяльності держав, спрямованої на бороть-

бу зі змінами клімату на основі принципу рівності та в контексті сталого розвитку, визнаючи науковий погляд, що збільшення глобальної температури має бути нижче 2°C [18, с. 1].

Наступний етап переговорного процесу – це листопад – грудень 2010 р. Уряди зустрілися в Канкуні з метою проведення XVI Конференції сторін, у результаті чого було прийнято «збалансований пакет рішень», спрямований на сприяння створенню нового пост-Кіотського режиму та, відповідно, нового договору [19]. Одним із досягнень Канкунських угод можна вважати створення розвиненого технологічного механізму, здатного посилити технічну кооперацію з підтримки дій щодо адаптації та запобігання несприятливим екологічним процесам [20, с. 2].

Логічним продовженням вказаних переговорів стало створення в 2011 р. Спеціальної робочої групи щодо Дурбанської платформи для більш активних дій, підкріплене глибоким занепокоєнням держав щодо значного розриву між сукупним ефектом від прийнятих сторонами зобов'язань щодо запобігання змінам клімату з огляду на скорочення глобальних щорічних викидів парникових газів до 2020 р. Робоча група мала розпочати процес створення протоколу, іншого підсумкового правового договору або документа згідно з Конвенцією про зміни клімату, який мав би застосовуватися до всіх сторін, що повинно статися не пізніше 2015 р. [21, с. 1–2]. Нова угода має містити поглиблені зобов'язання держав щодо істотного скорочення викидів, у тому числі активізації розробки, удосконалення, впровадження й поширення сталих енергетичних технологій, розробки диференційованих фінансових інструментів, впровадження систем національних заходів щодо охорони навколишнього середовища.

Зважаючи на сказане, можна було б констатувати, що універсальний облігаторний інструментарій у сфері відновлюваної енергетики на цьому вичерпується, проте вивчення нормативного підґрунтя зазначених нами відносин не можливе поза розглядом нормативного акта, який заклав міцний фундамент для енергетичної співпраці держав, раніше розділених на два ворогуючих табори Холодною війною. Так, прийнята в 1991 р. Європейська енергетична хартія задекларувала прагнення забезпечити ефективну енергетичну взаємодію Східноєвропейських і Західноєвропейських країн, зацікавлених у сталому економічному розвитку, шляхом диверсифікації джерел енергетичних поставок, просування енергосурсної індустрії та, як результат, створення інтегрованого європейського енергетичного ринку [22]. Фундаментом для подальшого втілення в життя зазначених намірів мав стати Договір до Енергетичної хартії (далі – Договір) та пов'язаний із ним Протокол із питань енергетичної ефективності й відповідних екологічних аспектів (PEEREA), підписаний 17 грудня 1994 р. в Лісабоні, – багатостороння юридично обов'язкова угода, відкрита для приєднання всіх країн (незважаючи на те, що хартія почала своє існування як європейська ініціатива), незалежно від регіону, з метою подальшого розширення її географічного охоплення [23, с. 1, 20–21].

Необхідно відзначити, що закріплені Договором зобов'язання, так чи інакше пов'язані з відновлюваними джерелами енергії, традиційно не численні та містяться в двох розділах документа. Так, відповідно до Договору господарська діяльність в енергетичному секторі (п. 5 ст. 1) охоплює, крім усього іншого, будівництво й експлуатацію електростанцій, у тому числі із силовими енергетичними установками, які використовують енергію вітру, а також інші відновлювані джерела енергії [23, с. 27–28, 45–49]. До того ж Договір позначив той факт, що договірні сторони, прагнучи звести до мінімуму шкідливий вплив на навколишнє середовище як у межах, так і за межами держави, у результаті всіх операцій у межах енергетичного циклу на її території, повинні приділяти особливу увагу підвищенню енергоефективності, освоєнню й використанню відновлюваних джерел енергії, заохоченню до застосування чистих видів палива та використанню технологій і технологічних засобів, які знижують забруднення (пп. «d» п. 1 ст. 19); сприяти підвищенню рівня поінформованості населення щодо впливу на навколишнє середовище енергетичних систем, можливості запобігання або зниження їх шкідливого впливу (пп. «f» п. 1 ст. 19); сприяти й співпрацювати в дослідженнях, розробках і застосуванні енергоефективних та екологічно обґрунтованих технологій, методів і процесів, що дозволило б звести до мінімуму шкідливий вплив усіх елементів енергетичного циклу на природу (пп. «g» п. 1 ст. 19). При цьому така діяльність повинна виходити з міркувань економічної ефективності [24, с. 526]⁵, включати застосування відповідних запобіжних заходів, належним чином враховувати питання безпеки, ґрунтуватися на економічно ефективних методах з огляду на зобов'язання держави за міжнародними угодами щодо охорони навколишнього середовища з метою забезпечення сталого розвитку [23, с. 71–73].

Що ж до Протоколу з питань енергетичної ефективності та відповідних екологічних аспектів, то його дія обумовлює необхідність формування державами чітких програмних цілей із підвищення енергоефективності та зниження негативного впливу на навколишнє середовище кожного етапу енергетичного циклу, включаючи особливості оподаткування, субсидування, цінової політики в енергетичному секторі [25, с. 544]. Водночас Протокол не містить будь-якого відсилання до відновлюваної енергетики, проте презюмується, що взаємозв'язок між політикою у сфері енергоефективності та політикою щодо відновлюваних джерел енергії в країнах-учасницях Протоколу стає все більш очевидним [26, с. 2].

Таким чином, беручи до уваги все сказане, необхідно підсумувати, що Договір до Енергетичної хартії так і не дав належного поштовху розвитку міцної нормативної бази для співробітництва держав у сфері сталої енергетики, зосереджуючись на різноманітних питаннях, пов'язаних з обігом традиційних джерел енергії. Що ж стосується чистих технологій, то його положення, обов'язкові за формою, здебільшого програють за змістом.

Висновок. Розглянуті нормативні акти, спрямовані на регулювання режиму зміни клімату та енергетичної взаємодії країн, містять у собі правила, які переважно опосередковано звертаються до проблем міжнародної співпраці у сфері сталої енергетики. Водночас можна з деякою впевненістю стверджувати, що останні події демонструють зародження іншої тенденції, яка свідчить про сформованість наміру держав розробити міжнародну угоду, безпосередньо адресовану проблемам відновлюваної енергетики, яка не лише закріплювала би програмні норми, що декларують наміри чи переконання у важливості того чи іншого питання, залученого до таких відносин, а й передбачала би чіткі завдання й терміни їх виконання, а також необхідний для цього політичний, економічний та екологічний інструментарій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гудев П.А. Конвенция ООН по морскому праву: проблемы трансформации режима / П.А. Гудев. – М. : ИМЭМО РАН, 2014. – 201 с.
2. Конвенция ООН по морскому праву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/lawsea46-84.pdf.
3. Bröhmer J. State Immunity and the Violation of Human Rights / J. Bröhmer. – The Hague ; Boston ; London : Martinus Nijhoff Publishers, 1997. – 260 p.
4. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml.
5. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml.
6. Reports of International Arbitral Awards. – Vol. III. – P. 1905–1982. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf.
7. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons : Advisory Opinion of 8 July 1996. – International Court of Justice, 1998. – 1180 p.
8. Конвенция о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/transboundary.shtml.
9. Монреальский протокол по веществам, разрушающим озоновый слой [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/montreal_prot.shtml.
10. Рамочная конвенция Организации Объединенных Наций об изменении климата [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/climate_framework_conv.shtml.

⁵При цьому необхідно зазначити, що застереження про «економічно ефективний характер» здійснення зазначеної діяльності, як вважають деякі вчені, зводить становище ст. 19 Договору до рівня рекомендації, а не зобов'язання. На думку Т. Вальде, така «економічна ефективність» надає державі можливість надати перевагу цінним параметрам, а не досягненню природоохоронних цілей.

11. Bruce S. International Law and Renewable Energy: Facilitating Sustainable Energy for All? / S. Bruce // Melbourne Journal of International Law. – 2013. – Vol. 14(1). – P. 18–53.
12. Киотский протокол к Рамочной конвенции Организации Объединенных Наций об изменении климата [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/kyoto.shtml.
13. Driesen D.M. Renewable Energy under the Kyoto Protocol: The Case for Mixing Instruments / D.M. Driesen // A Globally Integrated Climate Policy for Canada / edited by S. Bernstein et al. – P. 203–222.
14. Мюллер Б. Киотский Протокол: возможности России / Б. Мюллер [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oxfordclimatepolicy.org/publications/documents/RIIA%20OIES%2004%20Briefing%20Note%20Russ.pdf>.
15. Рамсторф Ш. Глобальное изменение климата: диагноз, прогноз, терапия / Ш. Рамсторф, Х.И. Шельхубер ; пер. с нем. Д.К. Трубчанинова. – М. : ОГИ, 2009. – 272 с.
16. Wohlgemuth N. The Kyoto Mechanisms and the Prospects for Renewable Energy Technologies / N. Wohlgemuth, F. Missfeldt // Solar Energy. – 2000. – Vol. 69. – Issue 4. – P. 305–314.
17. Агибалов С. Копенгагенское соглашение – новая парадигма решения климатической проблемы / С. Агибалов, А. Кокорин // Вопросы экономики. – 2010. – № 9. – С. 115–132.
18. Copenhagen Accord [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://unfccc.int/resource/docs/2009/cop15/eng/l07.pdf>.
19. Сводный документ о Конференции РКИК ООН об изменении климата в Канкуне (Мексика, 29 ноября – 10 декабря 2010 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://undpcc.org/docs/UNFCCC%20negotiations/UNDP%20Summaries/2010_12%20December%20Cancun/CancunAnalysis_UNDP_Jan11_ru.pdf.
20. Конференция ООН по проблеме изменения климата в Канкуне даёт сбалансированный пакет решений и восстанавливает доверие к многостороннему процессу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://unfccc.int/files/press/news_room/press_releases_and_advisories/application/pdf/cop_16_closing_press_release-rus.pdf.
21. Учреждение Специальной рабочей группы по Дурбанской платформе для более активных действий [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://unfccc.int/resource/docs/2011/cop17/rus/l10r.pdf>.
22. European Energy Charter. Summary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1410951825986&uri=URISERV:l27028>.
23. Договор к Энергетической Хартии и связанные с ним документы. Правовая основа для международного энергетического сотрудничества. – Секретариат Энергетической Хартии, 2004. – 254 с.
24. Walde T.W. The Energy Charter Treaty. An East-West Gateway for Investment and Trade / T.W. Walde. – Kluwer Law International, 1996. – 704 p.
25. Konoplyanik A. Energy Charter Treaty and its Role in International Energy / A. Konoplyanik, T. Walde // Journal of Energy and Natural Resources Law. – 2006. – Vol. 24. – № 4. – P. 523–558.
26. Integrating Energy Efficiency and Renewable Energy Policies [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/Energy_Efficiency_-_Integrating_Energy_Efficiency_and_Renewable_Energy_Policies_-_2005_-_ENG.pdf.

УДК 341.24

КОНКОРДАТ ЯК РІЗНОВИД МІЖНАРОДНОЇ УГОДИ ТА РЕГУЛЯТОР ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН

CONCORDAT AS A FORM OF INTERNATIONAL AGREEMENTS AND REGULATOR OF THE STATE-CHURCH RELATIONS

Білаш О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права
факультету європейського права та правознавства
Ужгородського національного університету*

Стаття присвячена визначенню поняття «конкордат», дається характеристика особливостей конкордату як різновиду міжнародної угоди та регуляторних можливостей державно-конфесійних відносин. Автор аналізує загальну систему конкордатних угод між Святим Престолом та будь-якою державою як суб'єктами міжнародного права, зосереджує увагу на конкордаті як одній з форм регулювання правового статусу католицької церкви в цій країні.

Ключові слова: свобода совісті, конкордат, державно-церковні відносини, державно-конфесійне право, релігійні організації, міжнародні угоди.

Статья посвящена определению понятия «конкордат», дается характеристика особенностей конкордата как разновидности международного соглашения и регуляторных возможностей государственно-конфессиональных отношений. Автор анализирует общую систему конкордатных соглашений между Святым Престолом и любым государством как субъектами международного права, сосредоточивает внимание на конкордате как одной из форм регулирования правового статуса католической церкви в данной стране.

Ключевые слова: свобода совести, конкордат, государственно-церковные отношения, государственно-конфессиональное право, религиозные организации, международные соглашения.

The article is devoted to the definition of "concordat" and describes features Concordat as a form of international agreements and regulatory capacity of the state-church relations. The author analyzes the overall system concordats' agreements between the Holy See and by any State as subjects of international law, focusing on the Concordat as a form of regulation of the legal status of the Catholic Church in that country.

Key words: freedom of conscience, concordat, church-state relations, church-state law, religious organizations, international agreements.